

בס"ד

פרשת ויקרא

עם ביאור

אחד תרגום

ברצותו לאחד את תרגום אונקלוס ופשוטו של מקרא

על פי אמרם ז"ל (ברכות ח.), אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי אמי לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום ואפילו (במדבר לב, ג) עטרות ודיבון שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו

ושתי צנתרות זהב ממנו יהיו

ודיבון

עטרות

בו נעטר לראשנו את דברי התרגום נדובב בו שפתי שנים גם חדשים גדולי כפשוטו, בו מבאר פשטות הפסוק, הדורות זייע ושליט"א שדנו והוסיפו בו להבין על מה אדניו הטבעו. נופך ופרפראות לחכמה.

לע"נ

מורי חמי היקר באדם

הרה"ת ר' חיים אריה ב"ר יעקב אליעזר הכהן כהנא ז"ל

נלב"ע ט"ז במר-חשון ה'תשפ"ב

ת"נ' צ"ב' ה'

מנאי חתנו יהודה בהג"ר מרדכי גנוט שליט"א

שנת גמור תרגום שתיים פרשה לפ"ק

~ ~ עטרות ~ ~

ט וקרבו... ירחץ במים מת' יחלל במיא. ר"ל לא שירחץ הקרב מבחוץ, אלא את תוכו, ופשוט.

י מן הכשבים או מן העזים מת' מן אמריא או מן בני עזיא. כתב הרמב"ן להלן (ג יב) וז"ל הזכיר המין אם ממין העזים קרבנו כדעת אונקלוס שאמר מן בני עזיא וכן מה שאמר בעולה (לעיל א י) מן הכשבים או מן העזים ממינם. ועל דעתי לא יקפיד לשון הקדש בשם הבהמות כי ברובם שם אחד לזכר ולנקבה כגמל וחמור ושפן וארנבת וחזיר ובעופות יונה ותור וגם במינים אשר להם שמות לזכר ולנקבה כגון שור ופרה כשב כשבה תיש ועז לא יקפיד ואמר שה ושור לנקבה, עיי"ש. וצ"ע על ה'אהבת יונתן' על תיב"ע שמבאר שה'עז' בארמית הוא על הנקבה, לכן מפרש כאן את הזכר 'בן' העז.

טז מְרָאָתוּ בְּנִצְתָּהּ מֵת' זְפָקִיה בְּאֶכְלִיהּ. לפרש"י: מְרָאָתוּ - כמו מורעתו, היינו רעי וטינוף (רא"ם) וזהו זפקיה - מקום הרעי. בנוצתה - "לשון דבר המאוס, כמו 'כי נצו גם נעו' (איכה ד טו, ור' להלן דיבון ב ד בהקשר אחר לגמרי) וזהו שתרגם אונקלוס באוכליה". וחז"ל שאמרו כי יש לקדור המקום עם הנוצה שעל העור, זהו דרך דרש.

הרמב"ן חולק בתוקף הן בפירוש הפסוק והן בהבנת אונקלוס ומפרש: מְרָאָתוּ - כמו מורעתו, היינו רעי וטינוף (רא"ם), וזהו שתרגם אונקלוס אֶכְלִיהּ, ואותו יש ליטול בנוצתה מתחילת העור עם הנוצה עד תחתיתו,

א ג לרצונו לפני ה' מת' לרעוא ליה קדם ה'. בשונה מדרשת חז"ל וכפרש"י שיביא את הקרבן לרצונו של האיש ולא באונס. מפרש אונקלוס שהמקריב עצמו יתרצה לפני ה', ובבכור שור "כדי שיהא רצוי לפניו", אך הרשב"ם מבאר דקאי אדלעיל שאם יביא זכר תמים וכו' ככל דיניו יתרצה ה' בקרבנו.

ה סביב מת' סחור סחור. וכן בכל 'סביב' שבתורה מתרגם 'סחור סחור' פעמיים. בפשטות זהו לשון ארמית ל'סביב', ואינו מבטא סיבוב יתר. ואולי, 'סחור' אחד היינו חצי עיגול ו'סחור סחור' זהו סיבוב שלם, וא"כ 'סביב' שבוודאי כוונתו לכל הצדדים מתרגם כן.

ו ונתח אותה לנתחיה מת' ופלג יתה לאברהא. היינו שיחלק אותה לאבריה, ולא כל אבר לנתחים, וכדפרש"י מחז"ל (תו"כ, חולין יא.), ונראה דדייקי נמי מתיבת 'נתחיה', היינו נתחיה הידועים של הבהמה, ולא 'נתחים' סתם.

ח ואת הפדר מת' וית תרבא. כ' הרמב"ן וז"ל [א] אמר בו אונקלוס, 'תרבא', וכן דברי כל המפרשים פה אחד, ואין למלה חבר, [ובהמשך מצא לו חבר מן ההפוכים]: ויקרא החלב כן בעבור שהוא השומן הנפרד מן הבשר [פדר - פרד], וכן הוא כנויו בפי כל חכמי הטבע.

ב] ולפי דעתי, שאיננו שם לחלבים כולם, רק לחלב הדק הפרוס ומבדיל בין הקרבים, והמלה מן ההפוכים: פדר - ['פרד'] ש'מפריד' בין הקרבים העליונים לתחתונים וכו'.

וכמו שיאמר 'אוכליה בזפקיה' ו"הפך תרגומו לצורך".

שם אל מקום הדשן מת' אל אתר דמושדין/דמוקדין/דמוקדין/דמוקדין קיטמא. הנה הם שלש גירסאות וכל אחת מהם יש לה מקום. ראשית יש לציין כי מקום הדשן הלז הוא אינו 'שפך הדשן' מחוץ לירושלם שם שפכו או השליכו את הדשן שהצטבר על התפוח, אלא "על גבי הרצפה רחוק מן הכבש שלשה טפחים" (תמיד כח:), שם הניחו את תרומת הדשן "בנחת" (תמורה לד.).

[א] הגירסא הנפוצה 'דמושדין', לכאו' נסתרת מן הגמ' בתמורה, אך כתב ה'מעט צרי' בשם הגרשיח"ק שכנראה אונקלוס לא סב"ל הך דרשא, ע"כ. וצ"ע דהך 'בנחת' לאו דרשה היא, אלא פירושא דמילתא, ומניה וביה מובן ש'ושמו' אינו השלכה אלא הנחה.

[ב] הגירסא 'דמוקדין', גירסא די נפוצה בחומשים שונים, ויש שכתבו שהכוונה להניח במרוכז, ולא מלשון אש יקוד.

[ג] ב' הגירסאות האחרונות נמצאות בכת"י ובתאג' 'דמוקדין', הכוונה ש'מפגישים' והיינו שמניחים. והבוחר יבחר.

ב ב אזכרתה מת' אדרכתה. כן הוא נכון, ויש חומשים משובשים שנקדו אדרכתה, וזה טעות ושינוי משמעות, כי אדרכתה היינו אֶזְכְּרָתָה האזכרה שלה, ואילו אֶדְרַכְתָּה היינו מה שהיא נזכרה... .

¹ רוב ככל המצוטט בענין 'מצה-פטיר' כאן ובדיבון, הוא מן הספר החשוב על אונקלוס "פרשגן" מהרב פוזן.

ד חלות מת' גריצן. זהו גם תרגומו של עוגות בפר' וירא (בראשית יח ו) לושי ועשי עוגות - גריצן, וכתב הגאון ר' יוסף תאומים מח"ס פרי מגדים בספרו 'נטריקון' (סוף קו יג) וז"ל: "מלת גרץ בתרגום הן לחם עב בחלה או חררה דקה רק גדולה באורך ורוחב... עיין מתורגמן בשרש גרץ חלת לחם - גרץ... ובמשנה ביצה (כא:): ר"ג אומר אין אופין פתין גריצין אלא ריקים היינו לחם דק וקטן ולא חררה גדולה וחכמים אומרים אופין פתין גריצין וחרירין פירוש הן עב שרי" וכו', עכ"ל לענינינו.

מצות מת' פטירן¹. כ"ה תרגום של מצה. ובביאורו כתבו האחרונים, [א] 'תרגם אברהם' מר' אברהם בן הגר"א כתב שהוא מלשון פתח [כמו פטר רחם-פתח ולדא] שהוא מעניין פתח "וכן המצות נאפין על פתח התנור, כי מחמת דקותן אין צריך להכניסן לתוך התנור כמו חלות עבות, רק כשיניחוהו על פתח התנור, יאפה מיד". [ג] ה'פרשגן' מביא שיש אומרים שהוא כמו 'פצר' - 'בצר' שהוא לשון מבצר וקשה.

שני הפירושים קשי"ם לעיכו"ל מחמת שהמצה הקדמונית [עד ל400 שנה בקירוב] היתה בכל ישראל רכה אם דחוסה, עבה אם פחוסה, אבל לא קשה ולא דקה.

והנה כמה הסברים יש לשם 'מצה' [ויש בידיעת הסבר כלשהוא נפק"מ להלכה ור' דיבון לאריכות ופירוט ההסברים] ובאופן כללי: [א] מלשון מצה ומריבה [ב] מלשון מהירות [ג] מלשון מיץ מציצה ומיצוי. ולענינינו

לשם עיקר לחם עיי"ש. ולפי כל הלין יוצא שגם הרקיק הוא משם העצם של המצה הזאת. אך מרן שבה"ל (בתשובתו לתלמידו הגדול הגרש"א שטרן שליט"א, שביבי הלוי סי' קי) כתב עלה "ובעניותי דפליטת קולמוס כל החידוש הזה", ומבאר דהרקיק הוא שם התואר, אך סיבת הפטור דאספוגין מחלה הוא מחמת טיגונו או בישולו אח"כ ולא מחמת דקותו, ולפי"ד משקל הרקיקי מצות' הכוונה מצות שהם רקיקים.

על עצם המילה אספוגין: כתב הרב רפאל בנימין פוזן ב' ה'פרשגן' במאמרו "יוונית בתרגום אונקלוס", כי כעשרים מילים יווניות חדרו לאונקלוס, וכולם בהקשר לצבא כלים ומאכלים, המורים על עושר ושלטון, וזאת כי בני המעמד העליון בדורו השתמשו בלשון זה, וכך הושפעה הארמית מהיוונית.

יד גרש כרמל מת' פִּירוֹקֵן רְפִיָּקֵן. ובפשטות מתרגם גרש - גרוס, וכן להלן בפסוק טו 'מגרשה' - 'מפירוכה', וכרמל מתרגם כדמפרש בגמ' (מנחות סו:) ר"ך ומ"ל (נמלל ביד). וזה שפרש"י "גרוסה בעודה לחה".

אבל להלן בפר' אמור (כג, יד) ולחם וקלי וכרמל מת' ולחם וקלי ופִּירוֹקֵן, מוכח להדיא שלאונקלוס 'פִּירוֹקֵן' הוא תרגום של 'כרמל' וכן תרגם תיבת 'מלילות' והם השבלים שזה עתה הבשילו וכדפרש"י 'כרמל' - בעוד הכר מלא וכו'. וכ' ה'מרפא לשון' שבאת לאונקלוס גם גרש וגם כרמל שניהם פירושם מלילות.

מאי "פטיר" דקאמר אונקלוס? י"ל אכן מלשון פתח, אך לא פתח התנור, אלא כמו בפתח דבר, ה' שפתי תפתח, היינו בתחילת הדברים, כמו"כ המצה נאפת כשהיא עדיין בתחילת תהליכה [מתאים לב' הלשונות הראשונות המורים על המהירות ועל הצורה בה נאפת].

עוי"ל כי שם זה בא בעקבות 'צורת' המצה. רב האי גאון (כלים פ"ח מ"ו) כי תרגום של חלות מצות הוא 'גריצן' והיינו חלות לחמים **עגולים**, וא"כ י"ל שכל מצות בעלמא הם עגולות ונקראות כן שהם פרושות ורחבות להיפך מחלה לחם רגילה שהיא מצומצמת בגובה, [ואולי נעשו כן להקל על האכילה].

ה ורקיקי מצות מת' ואספוגין פטירין. במשנה חלה (פ"א מ"ד) והסופגין, והדובשנין, והאסקריטין, וחלת המשרת... פטורין מן החלה.² וכתב הרמב"ם "הם מיני פת, אלא שמתחלת לישתן עושין בהם מלאכה אחרת, ומערבין בהן שמן או דבש, או מתבלין אותן בתבלין, ואופין אותן במינים משונים ממיני האפיה, וקורין להם שמות כפי הדברים המעורבין בהם וכפי מלאכת אפייתם. גם כן תרגום 'רקיקי מצות' - "אספוגין(!)"³ פטירין". כמו"כ המאירי (פסחים לז) מוכיח מן התרגום שהסופגין הפטורים מחלה הם מחמת אפייתן דק, ולא מחמת לישתן שהיא עבה, ולפי"ד ולפי ראשונים אחרים כ' הגאון מהר"ם מברעז'אן (דע"ת או"ח סי' תנז) שיש לפטור מצות שלנו מחלה, אי לאו דנאפות

אם כי הערני ידידי ר' אליהו לוי נר"ו שבמהדור קאפח מופיע אספוגין.

² אודות ה"דובשנין, והאסקריטין, וחלת המשרת" כבר כתבנו בפר' בשלח בפסוק צפיחית בדבש.

³ גירסא מחודשת בתרגום שלא מצאנו בשום מקום, לתשומת לב המהדרין לצאת יד"ח שמו"ת לכו"ע,

ה ואת היותרת על הכבד מת' וית חצרא דעל כבדא. וברש"י, "דופן המסך" ומבאר המזרחי כי המסך הוא הקרום הלבן המבדיל בין אברי הנשימה לאברי המאכל ודפנו של זה המסך המקיף הוא הבשר הדבק בצלעות סביב והבשר ההוא נקרא בלשון חכמים חצר הכבד וטרפשא דכבדא ובלשון התורה יותרת הכבד, וי"א ולפי"ד נקרא חצר כיון שמקיף סביבות הכבד כחצר.

אך הרמב"ם (בהקדמתו לסדר קדשים ד"ה האימורים ועוד ראשונים רבים) סוברים שהיותרת הוא אצבע הכבד המוזכר בגמ' (תמיד לא.) והוא חלק היוצא מן הכבד בצורת אצבע, ואם נתכוין אונקלוס לכך י"ל שנקרא חצר כי הוא נראה כמו פרוזודור - מבוא לַפְּדָ עצמו.

ט לעומת העצה מת' לקבל שזרתא. כתב המרפא לשון וי"ג שדרתא והוא הוא. וכ"ה בספרא (דיבורא דנדבא) שלא יטול עם השזרה אלא לעומת השזרה. וכ' האב"ע "ויש שהוציאו אותו מגזירת 'עץ' בדרך רחוקה", והכוונה שהשזרה דומה לעץ ענף.

וחז"ל (חולין יא.) אמרו וכפרש"י מעל הכליות היועצות, ושמא קיבל עצם העצה שם זה כי הוא מעל הכליות וכמש"כ הרב בן דוד ב'שיחת חולין (עמוד קס"ח): "... לאחר כל החוליות הללו (18 חוליות הגוף) עומדת עצם הקליבוסת, הקרויה גם עצם הפרשות או עצם העצה, ומראיה כעין חוליות מספר מחוברות

ולפי"ד צ"ל מה שתרגם כאן 'פירוכן' קאי גם א'כרמל' ולא א'גרש' גרידא, ולפי"ז אין 'גרש' פירושו 'גרוס' אלא 'תבואה בשלה הנגרסת' והוא כינוי לבשלותו וכ'מלילות', ודלא כפרש"י 'גרוסה בעודה לחה'. ושוב הוסיף אונקלוס מדיליה 'רכיכן', כי כן האמת שצריכים להיות רכים וכנ"ל, עכתו"ד והחידושים הנפלאים בדרכו של ה'מרפא לשון'.

ואפש"ל באופן אחר פשוט, לפיו אונקלוס לא הוסיף שום מילה אלא 'רכיכן' הוא פירושו של 'כרמל' ו'פירוכן' הוא תרגום של 'גרש' וכנ"ל, אלא שדרכו לפרש על פי מטרתו ויעודו של הדבר, וא"כ הכא התורה עצמה אמרה שאת הכרמל יש להביא גרש ולכן תרגומו כמפורש בתורה 'פירוכן רכיכן', אלא שלגבי חדש שלא כתוב איך נאכל ה'כרמל' פירש לן אונקלוס 'פירוכן' שנאכל אחר גריסה וכדפרש"י.

ג א קרבן שלמים מת' נכסת קדשיא. פירוש 'שחיטת הקדשים'. א' שינה מ'קרבן' ל'שחיטה' ב' שינה משם 'שלמים' ל'קדשים' סתם. ולגבי שינוי 'קדשיא' י"ל ד'שלמים' אינו מבטא שום סוג של קרבן כמו עולה - שעולה כליל וחטאת - המחטא את החטא וכדו', ואילו 'שלמים' כולל כל מיני הקדשים הנאכלים ע"י הבעלים ג"כ.

ולגבי השינוי 'נכסת' כתב בספר 'ואחד תרגום'⁴

מזליה אנא להא מילתא ומכוונים דברינו כמעט אחד לאחד [תרגום] למצוא חשבון, ולרגע חלשה דעתי לאמר למה לי רוב זבחי אחר שהניח הכל כשלחן הערוך? שוב ראיתי, שעדיין אין ביהמ"ד בלא חידוש, ומקום הניח לי להתגדר בו.

⁴ הלוס הפנני קורא נעים אחד לספר זה "ואחד תרגום - עיונים ודקדוקים הארות והערות בתרגום אונקלוס על התורה (ב"ב תשע"ט!)" השוכן כבוד באוצר החכמה והוא מהרב מיכאל שלום בהרב יהודה אריה הלוי שליט"א דינר. עברתי בין בתריו וארא דבר

כבתיב"ע "וכהנא רבא דמתרבי במשחא"
[ועי' 'ממשכן שילה' סימן מד].

ה טו תמעול מעל מת' ישקרא שקר. בפר' שמות (ה ט) ואל ישעו בדברי שקר מתרגם מת' ולא יתעסקון בפתגמין בטלין. וכתבנו דמשמע ליה דברי שקר משמע ליה דברים שאינם מביאים כל תועלת, כמו הרה עמל וילד שקר (תהלים ז טו), עיי"ש. וכן בפר' נשא (במדבר ה יב) איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל מת' ותשקרא ביה שקר, השקר הוא קיום התוהו והאפס, קדושה [וכן קידושין הנגזר ממנו] הם הויה ומציאות, וביטולו הוא שקר⁵.
כד ביום אשמתו מת' ביומא דחובתיה. היינו ביום שיתן אל לבו להתכפר, ולא דוקא ביום שחטא.

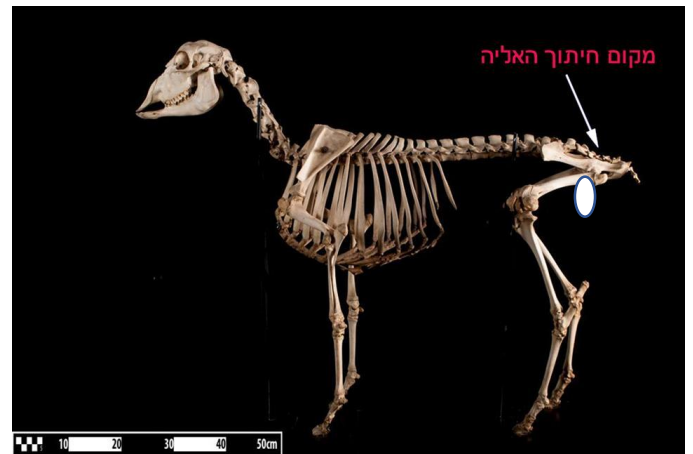
כשמדבר על הקרבן ומדובר ב'איל' אשם, מתרגם 'אשמא' כמו 'עלתא' בעולה וכדו', אבל כשמדבר על החטא ואפילו על הקרבן אבל אינו 'איל' מתרגם 'אשמא', וכנראה משום שרק 'איל' מיוחד ל'אשם'.

~ ~ דיבון ~ ~

את טעם החיוב אלא את טעם ה'שם', ע"כ. וא"כ מוכרח שבשם מצה מונח ענין החיפזון כשם שב'פסח' מונח ענין ה'דילוג' או ה'רחמים', וב'מרור' ענין ה'מרירות', ובהבנת הדבר על בוריו יוצאים יד"ח ההגדה בשלימות [וזה עוד טרם הבנת התרגום - 'פטירא'].

מוטלים במקום שמשימין אותם שם מונחים לפי שאלקיננו הוא אלקים אמת.

זו לזו כמקשה אחת... " (ר' תמונה מתוך מאמר ד"ר משה רענן), העיגול הלבן מראה על מיקום הכליות בערך.



ד ב אשר לא תעשינה מת' די לא כשרין לאתעבדא. מפרש פשוטו.

ג הכהן המשיח מת' כהנא רבא. פירוש הכהן הגדול, וכן תרגם בכל התורה הכהן הגדול ולא דוקא המשוח בשמן המשחה. אבל לעניננו באמת אמרו (מגילה ט:) אין בין כהן משוח למרובה בגדים אלא פר הבא על כל המצות, וא"כ ודאי הכונה למשוח ממש

ב ד מצות מת' פטירין. יכול להיות שנפק"מ להלכה יש בידיעת טעם קריאת שם מצה דהנה אמר רבן גמליאל כל שלא אמר שלשה דברים אלו לא יצא ידי חובתו ואלו הן פסח מצה ומרור ... על שום מה... וברמב"ם הגירסא על שם מה. וביאר הגרי"ז שאין הכונה להסביר

⁵ דומה לזה מש"כ רש"י בדה"י (א טז כו-כז) כי כל אלהי העמים אלילים- תהו מעשה ידי אדם וכו' הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו - אבל האחרים כמת

ה] עוד פירוש שכתוב בספרים, שעל ידי האפיה, מוצצים את הכח המחמיץ שיש בחיטה. לכן הצד"י דגושה לאמר 'מצצה'. [בדרך זו כתב הרמ"ק, שהיינו משוקעים במ"ט שערי טומאה, והקב"ה מצץ והוציא אותנו משם].

ו] דבר כחוש ודק נקרא בלשון סוריה [א.ה. ארמית סורית] מציצה. למרות שמצה יכולים לעשותה עבה, אפילו בעובי טפח, אבל לא עושים אותה כך.

ז] יש מפרשים, מצה מלשון מיצוי היינו עיסה חסרת מים. ומובן רק לאשכנזים שאכן עושים כן את הבצק.

ח] בעל ספר אגודת אזור [לר' יצחק האזובי מקובל תורכי מלפני קרוב ל-600 שנה]: מצה מלשון מציאת חן. דהיינו, על ידי שאנחנו מקיימים את המצוה הזאת, אנו מוצאים חן בעיני הקב"ה. מלשון הכתוב, כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מה'. מצה מלשון מציאת חן.

ט] הרב רצאבי מוסיף רמז: מצה מלשון מצא אשה מצא טוב (משלי יח כב), וע"פ אמרם ז"ל (ירושלמי ערבי פסחים ה"א, זוה"ק במדבר רנב.), שהמצה היא כמו כלה השמורה לבעלה ובה נעשית המצוה. לכן, עד שמגיעים למצה, מברכים שבע ברכות.⁷

הסברים רבים יש בשם 'מצה' [מעובד מתוך שיעור הרב יצחק רצאבי שליט"א מפוסקי עדת תימן]:

א] פירוש ראשון שמביא הרד"ק, מלשון מצה ומריבה ועדה"כ (משלי יז יט) אוהב פשע אוהב מצה. שכיון שדוחקים את המצה בכח שיפות ובעיטות, כביכול רבים איתה שלא תחמיץ. [וכזה בזוה"ק לפי פנימיות הענין, על שם שמבריחה את כל המקטרגים, ועושה מריבה עמהם].

ב] פירוש נוסף שמביא רד"ק, על שם המהירות. מצה, באה בדגש. הדגש בא להראות שחסר פה נו"ן. כמו מנצה והשורש הוא נ.צ.ה. עדה"כ (איכה ד טו) כי נצו גם נעו דהיינו, מרוב המהירות שעושים את הבצק, נקרא בשם מצה.

ג] הרב רצאבי משלב את שני הפירושים, בטענה כי גם המריבה נערכת במהירות זה מכה וזה משיב וכו'.

ד] מהר"י צאלח מביא, מלשון מיץ. כי יש שנהגו לעשות מצת מצוה מסולת נקיה, מנופה בשלש עשרה נפה, כמצתו של שלמה, והיינו 'מיץ' המובחר והטוב שבחיטה, מלשון 'כי מיץ חלב יוציא מיץ'. וכך נהגו בתימן וכך גם בארצות אחרות.⁶

ואמר לנשים תבררו את זה עכשיו עוד הפעם. שמנו פה חיטים מבוקעות, תבדקו עוד הפעם. לא אמר להם כמה שמו. עירבבו את הכל ביחד. בדקו הנשים לעיניו והוציאו בדיוק שבע חיטים. אמר לו, אתה רואה. הן מומחיות. הנה, בדקו ומצאו. הכל היה כדת וכדין.

⁷ הרבה שיטות יש במנין שבע הברכות, ואכהמ"ל [למעשה יש: יין, קידוש, זמן, האדמה, גאולה, יין,

⁶ סיפרו שבא לתימן שד"ר אחד, הרי היו באים שדרי"ם מידי פעם לתימן, וראו איך שהנשים מבררות את החיטים. טענו להרב יחיא יצחק הלוי זצ"ל, אמרו לו, איך אתם סומכים על הנשים שיבררו את החיטים? הרי יכול להיות שיטעו, זו הרי עבודה קשה. אמר הרב לשד"ר, בוא נעשה נסיון. היה שם פח שבתוכו היו חיטים שכבר היו מבוררות. אמר לו הרב, אתה יודע מה? בוא נעשה חשבון, לקח שבע חיטים מבוקעות, שם אותם בתוך הפח ועירבבם,

כשמדבר על העצם עצמו יתרגם כמופיע בכתוב מצה בלשון יחיד ומצות בלשון רבים. כמו"כ כשכוונת הפסוק ל'שם כללי' מתרגם בלשון יחיד, כמו בפר' בא (שמות יב טו) שְׂבַעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ מֵת' פֶּטִירָא תִּיכְלוּן⁸.

ג א ואם זבח שלמים קרבנו ואם נכסת קדשיא. למה בכל הקרבנות מתרגם אונקלוס הקרבן עולה - עלתא אשם - אשמא חטאת - חטאתא, ולמה שינה בשלמים ותרגם נכסת קודשיא? רמז יש כאן, שהאדם הטוב והמטיב עם אחרים והכל נהנים ממנו, הוא בבחינת קדוש, שהרי בשלמים יש לכל חלק בהם, "שלמים שיש בהם שלום למזבח, לכהנים ולבעלים" (רש"י מת"כ) ולכן תרגם אונקלוס נכסת קדשיא". (ישרש יעקב)

ה'תרגומנא' עושה "מטעמים" מתרגום זה ומהלך כדרכו החל מתרגום של שלמים עובר דרך תרגום של קרבן חגיגה עד שנח בתרגום של עגיל ועגילים (יחזקאל טז כב) קדשיא, ומבאר שאת החגיגה וכן כל שלמים היו אוכלים בחבורה ובמסיבה סביב שלחן עגול, ושלשתם שורש 'חג', ומשעשעים הדברים.

הגדרת המצה היא "בצק שלא החמיץ" (רש"י שמות יב לט). רבותינו הבלשנים התחקו בנסיון להבין אם שם מצה הוא שם עצם כמו שלחן כסא וכדו', או שהוא שם תואר היינו לחם שאוכלים אותו בצורה של מצה, הראשונים כתבו בזה (עי' מחברת מנחם בן סרוק עמו' 119 ורד"ק בשרשים ע' מץ ושם בשם רבנו יונה), ועכ"פ מצאנו בכתובים עדים לכאן לכאן [והרוצה להרחיב בזה יעיין ב'פרשגן' עצמו].

השמות מְצָה/מִצּוֹת מתורגמים בששה אופנים קרובים: שלוש צורות יחיד - פֶּטִיר, פֶּטִירָא, פֶּטִירָאָא; ושלוש צורות רבים - פֶּטִירָא, פֶּטִירָן, פֶּטִירִין. תרגומים אלה מסתעפים משתי צורות היסוד: פֶּטִיר - תואר, פֶּטִירָא - שם עצם.

לעתים מתרגם מצה בלשון רבים - פטירן או פטיריא ולעתים מתרגם מצות בלשון יחיד - פטיר או פטירא. הכלל העוקב בכל המקרים כפי שהעיר הרב בעל נתינה לגר ובססו כהוגן ה'פרשגן': בכל פעם שמטרת הכתוב לשלול את החמץ, כלומר שיאכלו או יאפו במצב שאינו חמץ, אמר פטיר בלשון יחיד שהכוונה לתואר המצב ולא לעצם הלחם. ואילו

חסלת פרשת ויקרא

ופתיחת לה ספר תורת כהנים

בסיעתא דשמיא

כתב שאונקלוס רמז בתרגומו זה להלכה, היינו לשני סוגי מצה הנאכלים בחג, מצת מצווה בליל הפסח ולמצת רשות כל שבעה, אך ה'פרשגן' כתב שמסתבר יותר לומר שזה היה השם המקובל לחג.

ענט"י, המוציא, מצה] והחק יעקב כתב שמברכים לא פחות ז' ברכות.

⁸ זולת 'חג המצות' מתרגם בלשון רבים למרות שבוודאי שם הכוונה ל'שם כללי', ה'לחם ושמלה'